

Cherkas O.

Feminist and masculine features in the poetical picture of Taras Shevchenko

In this article the features of the realization of feminist and masculine in the poetic world of Taras Shevchenko are analyzed. Represented their realization through women and men images. It is argued the balance in the poems of T. Shevchenko feminist and masculine and their synthesis in the formation of the androgen idea of God.

Key words: T. Shevchenko, feminist, masculine, androgen, poetical picture of the world.

УДК 782/785 Шевченко Т.

**О. Гузій, ст. лаб.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ РОК-МУЗИЦІ

У статті йдеться про рецепцію поетичної спадщини Т. Шевченка сучасною українською рок-музикою. Розглянуто найвідоміші в Україні композиції на слова Т. Шевченка з часів зародження жанру українського готик-року до сьогодення. Особлива увага зосереджена на творчості рок-гурту "Кому Вниз".

Ключові слова: поезія Тараса Шевченка, українська рок-музика, український готик-рок, "Кому Вниз", "Мертвий Півень", "Тартак", Оркестр гарного настрою "Ренесанс".

Так склалося у нашому сучасному світі, що стає все важче уявляти своє існування без музики. Леде не щодня ми потрапляємо в ситуації, які, або з нашої волі супроводжуються музикою, або ж маршрутні таксі з мандрівними музикантами в метро нагадують, що жити без неї майже неможливо.

Звуки переслідують скрізь. Якби навіть і дуже хотілося, але заховатися і відмежуватися від їхнього світу, в ритмі того життя, яке ми обрали для себе, неможливо. Головне, як тими звуками керувати, і як творити з них музику.

Схожими питаннями переймався не один музикант, який зумів увіковічнити в історії українського музичного мистецтва результати своєї праці. І найважливіше питання тут – репертуар. Як зробити музику в сотні разів сильнішою і такою, аби зачепила душу? Відповідь на поверхні – додати справжньої поезії.

Українським рок-музикантам у цьому питанні дуже поталанило. Бо дискусія про те, чия саме українська поезія справжня, і кому віриш найбільше, майже не викликала суперечностей у їхньому колі спілкування. Перший поет, чиї вірші без особливих труднощів перепліталися з важкими рифами електрогітар, бас-гітар і барабанів

з бас-бочками був Тарас Шевченко. І першим рок-гуртом, хто підтвердив своєю працею, що поезія Т. Шевченка ніби і була написана для музичного жанру важкого року, став український готик-рок гурт "Кому Вниз".

Зрозуміло, що учасники гурту були далеко не першими, кому вдалося покласти вірші Т. Шевченка на музику, оскільки їхню творчість підтримувала потужна музична традиція, яка наприкінці вісімдесятих років минулого століття налічувала понад дві тисячі вокально-інструментальних, хорових, симфонічних композицій, балетів та опер. Однак музика "Кому Вниз" актуалізувала ті слова Т. Шевченка, які були важливі для України та становлення її незалежності саме наприкінці 80-х – початку 90-х рр. XX століття.

Офіційним роком виникнення гурту самі його створювачі називають 1988. Усе почалося з того, що в одному театрі працювали маловідомий на той час актор Андрій Середа, який здобув клас гри на фортепіано в звичайній музичній школі та освітлювач Владислав Макаров. Молоді та натхненні ідеєю створити щось нове та незвичайне вони досить швидко знайшли для свого проекту ще кілька музикантів, з якими через рік після створення гурту презентували на музичному фестивалі "Червона Рута", у Чернівцях, свою легендарну пісню "Суботів", текст до якої є частиною поеми-містерії "Великий лях" Тараса Шевченка. Пісня починалася зі слів:

*Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.*

Саме тому композиція отримала назву "Суботів", оскільки в селі тому була "церков Богданова", де, за Т. Шевченком, Богдан Хмельницький молився, "щоб москаль добром і лихом/ З козаком ділився" [8, 264]. Музиканти "Кому Вниз" цілком погоджуються з поетом, що така "молитва" стала однією з причин тривалого існування бездержавної України, що жила в серцях людей, які всупереч тиску російського імперіалізму, а пізніше – радянської системи, берегли її.

Пісня "Суботів" характеризується похмурою інтонацією і досить важкою, як на 1980-ті, музикою, що було абсолютно непересічним явищем для української рок-сцени. Претендувати на успіх і визнання із рок-репертуаром досить складно навіть у сучасному українському світі. На жаль, ще багато людей не позбулося стереотипу, що рок-музика не годиться для презентації справжньої високої поезії в офіційних колах через надмірно важке звучання. Однак, якщо ще в дев'яності роки минулого століття можна було і не помічати виникнення жанру рок в українському музичному середовищі, бо це

були поодинокі випадки. Наприклад, "Кому Вниз". Але зараз, особливо до 200-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка, з'явилося і з'являється все більше рок-музикантів, ідей та музичні рішення яких все виразніше резонують із ідеями "Кобзаря". На щастя, вже з початку 2000-х рр. поняття рок-музики почали вводити в офіційні кола деякі сучасні науковці. Однак, наукових праць, які б зосередилися на питанні розвитку українського року майже немає. На сьогодні в українській науці лише загально окреслено, що таке жанр року, і чому та для чого він виник. Однак, вартісних досліджень на межі літературознавства та рок-музики фактично немає. Так, А. Данилюк зазначає: "Рок-музика в другій половині XX століття ствердилася як провідний жанр популярної музики [...]. Кінець XX століття характеризується тим, що, внаслідок синтезу різних музичних жанрів, виникло ряд груп з надзвичайно широким спектром естетичних орієнтацій. Їх творчість поєднує в собі традиції джазу, року, фольклору та класичної музики, за формою вираження вони орієнтуються на масового слухача, а за своїм змістом відповідають загальним психологічним настроям нашої епохи" [3, 14].

Приблизно так, у загальному, можна означити і творчість "Кому Вниз". Оскільки музика гурту яскраво вирізняється з-поміж інших завдяки використанню фольклорних мотивів (імітація кобзи, ліри за допомоги синтезатора) та деяких класичних інструментів. Наприклад, скрипки та акустичної гітари.

Як зазначено на офіційному сайті гурту в розділі "Літопис": "Кому Вниз" з 1988 року грали музику, яка повністю не вписувалась у загальні канони тогочасної української рок-сцени. Лірика була складна, вражаюча, а також повна темної романтики, що є загальним для готик-року, хоча вже навіть тоді "Кому Вниз" використовували деякі елементи індустріальної енергетики, яка стала їх характерною ознакою на сьогодні. Через неспроможність підібрати стандартний термін музичні критики ще в 1991 назвали їхню музику "урбанізованою, індустріальною готикою" [4]. Пізніше музиканти дещо пом'якшили назву стилю, у якому грали, та нарекли його – готичний індастріал рок (gothic-rock/ industrial). О. Євтушенко, автор статті про гурт, що присвячена особливостям стилю їхньої музики, дає таке визначення жанру, в якому від початків до сьогодні грає гурт: "Кому Вниз" грають gothic-rock/ industrial (готичний індастріал рок), змішаний на романтичному символізмі та стародавніх традиціях, давній українській культурі і темній ренесансній філософії плюс вічний пошук чи то Бога, чи то значення життя" [4].

Рушійною силою гурту став тепер майже всім відомий Андрій Середа. У часи своєї театральної кар'єри, наприкінці 1980-х, він писав "достатньо похмурі вірші та ексцентричну музику", як

зазначено в глобальному інформаційному ресурсі "Вікіпедія" [5]. Саме це і визначило майбутній музичний шлях і жанр готик-року, завдяки якому ми сьогодні впізнаємо на слух і зір гурт "Кому Вниз".

Цікавий факт з історії створення гурту той, що до виступу на фестивалі української музики "Червона рута", "Кому Вниз" не мали в репертуарі жодної україномовної пісні. І лише, коли музикантам надумали виступати, Андрій Середа згадав, що колись, у недалекому 1983 р., він написав пісню на слова Тараса Шевченка до дня народження батька. Це і був "Суботів".

Офіційна версія гучного дебюту гурту на фестивалі "Червона рута" така: "На першу "Червону руту" до Чернівців хлопці потрапили випадково. Надто пізно заявивши про себе, вони просто не встигли подати фонограми на конкурсне прослуховування. І хто знає, скільки б ще гурт залишався в тіні, якби не трапились ті записи на очі Тараса Петриненка, котрий, послухавши витвори "комуністів" (тоді ще здебільшого російськомовних), наголосив на тому, щоб готична капела взяла участь у фестивалі" [5]. Власне, саме через те, що хлопці вчасно використали можливість виконати україномовну пісню на "Червоній руті", вони стали відомими в українському музичному середовищі та здобули друге місце у жанрі рок-музики.

Як бачимо, сталося так, що поезія Тараса Шевченка визначила долю та майбутній репертуар гурту. Адже після пісні "Суботів", вже видаючи свій другий альбом "In Kastus" (1996 р.), музиканти зробили помітний акцент на піснях, які супроводжували вірші Тараса Шевченка. Зокрема, відомі "Розрита могила", "Не нарікаю я на Бога", "Микита Швачка". Легендарна ж композиція "Суботів" також стала частиною цього альбому. Усі інші тексти, написані переважно Андрієм Середою, але є ще в альбомі "In Kastus" помітна пісня "Вийди, змучена людьми" на вірші Олександра Олеся. Надалі у творчості гурту також звучатиме багато Т. Шевченка, але власне переосмислення настроїв епохи, а також звернення до інших, готичних, на думку засновників гурту, поезій позначаться на виборі репертуару "Кому Вниз".

Як і кожний музичний гурт "Кому Вниз" переживали хвилини злетів і падінь. За браком коштів вони не завжди мали можливість записувати свої нові композиції. Відомі на сьогодні студійні альбоми: "Падає вверх" (1989), "Kому vnyz" (1990), "In Kastus" (1996), "Idem" (ще не виданий), "4" (2014). Живі альбоми (записи з концертів): "Рок-екзистенція" (1994), "Рок-екзистенція" (1997), "In Kastus In Vivo" (1999), а також міні-альбом "Ab Ovo Usque Ad Mala" (Від яйця до яблука) (2007).

В основному гурт існує, як живе сценічне утворення. Тому що наживо "Кому Вниз" проймають своєю музикою набагато сильніше, ніж у звукозаписах. Гурт зіграв безліч концертів, а також брав участь

у понад сорока фестивалях в Україні та закордоном. Однак до 200-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка "Кому вниз" зробили особливий подарунок своїм шанувальникам та видали альбом "4", який налічує чотири музичні композиції на вірші Тараса Шевченка, а також особливе містичне читання з "Осії. Глава XIV" Тараса Шевченка у виконанні Андрія Середи.

Сучасні технології звукозапису та якісна звукорежисура максимально наблизили живе звучання гурту до слухача. Пісні в студійному альбомі "4" розміщені в послідовності: 1. "З "Княжни". Зоре моя вечірняя". 2. "З "Хустини". 3. "З "Холодного Яру". 4. "З "У казематі". "За байраком байрак". 5. "З "Осії. Глава XIV".

Звучання пісень починається з меланхолійної мелодії "Зоре моя вечірняя", поступово наростає до маршових важких ритмів "З "Хустини" та "З "Холодного Яру", розбавляється акустичним наспівом "З "У казематі". "За байраком байрак" і завершується апокаліптичними нотами читання частини подражання "Осія. Глава XIV".

Важливо, що підбір текстів не є випадковим. Усі вони по-особливому обіграні, зберігають стиль та містичне звучання "Кому Вниз". Так, "Зоре моя вечірняя" позначена впливом українських традиційних співучих мелодій, що звучали разом з текстом з поеми "Княжна" на Чернігівщині та Полтавщині [6, 230]. Відома ще також версія музики Я. Степового, яку досі співають. Однак, "Кому вниз" максимально уповільнили музику до цих слів і надали ще більш філософського звучання пісні.

Наступні ж композиції "З "У казематі" та "З "Холодного Яру", напевно, не мають аналогів у українській музиці, оскільки їхня важкість помітна і виразна. Водночас ці пісні додають настрою слухачеві та зміцнюють дух.

Пісня "За байраком байрак" – акустична, але також не випадкова у творчості гурту. Відлунюючи звучанням класичної гітари, вона ніби повертає нас до вшанування єдності людей, які разом здійснюють щось дуже важливе. У випадку Т. Шевченка – йшлося про єдність козаків. Що ж до рок-гурту – то єдність і віра в сили тих, хто поряд – основне, що допомагає творити музику для духу. На особливості цього тексту наголошує і О. Сліпушко: "Прообразом побратимства Кирило-Мефодіївського братства Шевченко вважає козаків. Він звертається до звеличення єдності козаків, щоб наголосити на подібному серед братчиків. Так, у поезії "За байраком байрак..." він згадає про героїчну загибель трьохсот козаків:

*І ніхто не згадає,
Нас тут триста як скло!
Товариства лягло!
І земля не приймає.
Як запродав гетьман*

*У ярмо християн,
Нас послав поганяти.*

І причину цієї загибелі поет бачить передусім у тому, що гетьман відійшов від козацтва, зрадив його заради своїх владних амбіцій. Цим Шевченко не раз наголошує на своєму критичному ставленні до козацької еліти та підкреслює свої симпатії до низового козацтва" [7, 113]. "Кому вниз" також підкреслюють несправедливе ставлення до козаків, водночас, переносячи проекцію козацької єдності на солідарність українських чоловіків, які, об'єднані вічних прагненням волі, здатні звернути гори.

Поезія Тараса Шевченка позначилася не лише на творчості гурту "Кому Вниз". У дев'яностих та двохтисячних роках у віршах Шевченка черпали натхнення гурти "Мертвий півень", "Гайдамаки", "Сад", "Тартак", "Фата моргана", "Сестри Тельнюк", "Нічлава", Тарас Чубай, Тарас Компаніченко, Едуард Драч, Оркестр гарного настрою "Ренесанс" та багато інших.

А 22 травня 2005 року, у Каневі, до 195-ти річчя від дня народження Тараса Шевченка, навіть був організований фестиваль "Кобзар forever" [9], пізніший реліз якого чи не вперше зібрав виконавців, які в той чи інший спосіб наближені до жанру рок. Диск наповнили пісні: "Алілуя" гурту "Сад", "Сонце заходить" ("Фата моргана"), "Б'ють пороги" (Едуард Драч), "Не нарікаю я на Бога" ("Кому вниз"), "Думка" ("Мертвий півень"), "Заворож мені волхве" (Василь Лютий), "Не женися на багатій" ("Сестри Тельнюк"), "Свята ніч" ("Кобза"), "Вже років двісті" ("Гайдамаки"), "Суботів" ("Кому Вниз") та багато інших.

З 2006 року в Україні неодноразово відбувався рок-фестиваль "Про Рок", назва якого є свого роду алюзією на постать Тараса Шевченка [2]. Та й участь у фестивалі часто беруть гурти, репертуар яких включає пісні на вірші з "Кобзаря".

Т. Шевченко і музика – єдине ціле. Як пише М. Білінська: "Шевченко був від природи дуже музикальним, володів хорошим голосом, відмінною пам'яттю і тонким музичним слухом [...]. Ще в дитячі роки, почувши нову пісню, він одразу без найменших зусиль запам'ятовував слова та мелодію. Не випадково вся його творчість характеризується перш за все зв'язком з народними піснями. Але в народній пісні Шевченко знаходив не лише розраду, в ній була мудрості народу та велика правда" [1, 8].

Свою непросту долю та історії українців Т. Шевченко органічно ритмізував у стилі коломийкового вірша, лише зрідка перериваючи силу традиційних наспівів силабо-тонікою тощо. Музичність його поезії лікує, дає можливість відволіктися від трагічних сторінок нашої історії і долі кожного зокрема. Тарас Шевченко співав завжди. Навіть коли йому було тяжко на душі. Так він повертався, і радив

нам повертатися до космічної гармонії із собою та Всесвітом, аби знову стати собою, стати сильними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Билинская М. Л. Шевченко и музыка / Билинская М. Л. – К.: Муз. Україна, 1984. – 129 с.
2. Всеукраїнський рок-фестиваль "Про Рок". Режим доступу: www.prorock.com.ua/
3. Данилюк А. Масова культура в контексті демократичних перетворень ХХ століття : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.08 / Данилюк Алла Іванівна. Київ. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : 2000. – 19 с.
4. Кому Вниз. Музыка високого духу. Режим доступу: www.komuvnyz.com/
5. Кому Вниз. Режим доступу: uk.m.wikipedia.org/wiki/Кому_Вниз.
6. Народні пісні на слова Тараса Шевченка. – К.: 1961. – 239 с.
7. Сліпушко О. М. Духовна держава Тараса Шевченка : монографія / Сліпушко О. М. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. – 127 с.
8. Шевченко Т. Г. Кобзар / Шевченко Т. Г. – К.: Дніпро, 1994. – 687 с.
9. VA – Kobzar forever. Режим доступу: toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=4042.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Гузій О.

Поэзия Тараса Шевченко в современной украинской рок-музыке

Статья о рецепции поэтического наследия Т. Шевченко современной украинской рок-музыкой. Рассмотрены самые известные в Украине композиции на слова Т. Шевченко со времени возникновения жанра украинского готик-рока до наших дней. Особенное внимание сосредоточено на творчестве украинской готик-рок группы "Кому Вниз".

Ключевые слова: поэзия Тараса Шевченко, украинская рок-музыка, украинский готик-рок, "Кому Вниз", "Мертвый Пивень", "Тартак", Оркестр хорошего настроения "Ренесанс".

Guzii O.

Taras Shevchenko's poetry in modern Ukrainian rock music

This article is about Taras Shevchenko's poetical inheritance reception within Ukrainian rock music. It was observed Ukrainian the most famous songs on Taras Shevchenko's poetry since Ukrainian gothic band founded. Mainly, research dedicated to the songs of "Komu Vnyz" band.

Key words: Taras Shevchenko's poetry, Ukrainian rock music, Ukrainian gothic-rock, "Komu Vnyz" band, "Mertvyi Piven" band, "Tartak" band, "Renesans" band.